

Η Τέχνη πρέπει να κινητοποιεί συνειδήσεις

Δημήτρης Μαριδάκης

08/12/2012

«Μια τέχνη αποφασισμένη να αντικρίσει την ανθρώπινη ύπαρξη μέσα από τις ρωγμές και τις αγωνίες της, τους εφιάλτες και τους φόβους της, τα όνειρα και τις ελπίδες της, που παίρνει το μέρος των καταπιεσμένων κι επιχειρεί να κινητοποιήσει συναισθήματα και συνειδήσεις, αντιπροτείνοντας έναν δημιουργικά ελεύθερο τρόπο ζωής, όχι μόνο έχει θέση στις μέρες μας, αλλά είναι και εξαιρετικά αναγκαία».

Ο ηθοποιός και σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος με τη θεατρική ομάδα «Σημείο Μηδέν» έχοντας αποσπάσει τον Έπαινο Νέων Δημιουργών από την Ένωση Ελλήνων Θεατρικών Κριτικών για το ανέβασμα του έργου «Οι Δίκαιοι» του Αλμπέρ Καμύ, παρουσιάζουν φέτος ένα από τα πιο γνωστά διηγήματα του μεγάλου Τσέχου συγγραφέα Φραντς Κάφκα, τη «Μεταμόρφωση».

Η παράσταση, που έκανε πρεμιέρα την περασμένη άνοιξη στο Ίδρυμα 'Μιχάλης Κακογιάννης', φωτίζει τα υπαρξιακά αδιέξοδα και τις πολλαπλές «μεταμορφώσεις» εαυτών και αλλήλων που επιβάλλει η σύγχρονη νεωτερική οικογένεια και κοινωνία.

Με αφορμή την παρουσίαση του έργου στα Χανιά στο στούντιο «Οξω Νου» (που έκανε πρεμιέρα χθες Παρασκευή και συνεχίζεται σήμερα Σάββατο και αύριο Κυριακή, στις 9 το βράδυ) οι «διαδρομές» μίλησαν με τον Σάββα Στρούμπο για τον πρωταγωνιστή της *Μεταμόρφωσης* Γκρέγκορ Σάμσα, τις παγίδες που κρύβει η δραματοποίηση ενός διηγήματος, την έννοια της στρατευμένης Τέχνης αλλά και τα χρόνια της μαθητείας του κοντά στον Θόδωρο Τερζόπουλο.

Πώς είδατε το διήγημα του Κάφκα; Ποιος είναι ο πυρήνας της μεταμόρφωσης στην οποία αναφέρεται και τι συμβολικές προεκτάσεις έχει;

Από την πρώτη στιγμή που καταπιαστήκαμε με τη 'Μεταμόρφωση', δεν την αντιμετωπίσαμε ως μια κυριολεκτική διαδικασία και, κατά συνέπεια,

δεν δράσαμε αναπαραστατικά όσον αφορά στη θεατρική της έκφραση. Είδαμε τη μεταμόρφωση που συντελείται στο διήγημα του Κάφκα ως μορφή υπαρξιακής, ψυχο-σωματικής αλλοίωσης και αλλοτρίωσης του σύγχρονου ανθρώπου. Δεν θεωρήσαμε πως ο Γκρέγκορ Σάμσα -ο γιος της οικογένειας Σάμσα, ο οποίος ξυπνώντας από μια νύχτα γεμάτη εφιάλτες, αντικρίζει τον εαυτό του ως τεράστιο απεχθές ζώφιο- ξυπνάει «άρρωστος» σε ένα κατά τα άλλα υγιές οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον.

Δεν θεωρήσαμε, δηλαδή, πως ο Γκρέγκορ μεταμορφώνεται σε τεράστιο βδέλυγμα (κατά την ακριβή μετάφραση), ούτε κατά τύχη, ούτε σε κενό αέρος. Για μας, η νεωτερική οικογένεια και κοινωνία αποτέλεσαν από την πρώτη στιγμή, μια οδυνηρή μηχανή μεταμόρφωσης εαυτών και αλλήλων. Όλοι είναι «μεταμορφωμένοι» στο διήγημα, όλοι μαζί δημιουργούν τον λαβύρινθο της συνύπαρξής τους, χωρίς δυνατότητες διαφυγής.

Η δραματοποίηση ενός διηγήματος τι παγίδες μπορεί να κρύβει ως προς τη σκηνοθετική του προσέγγιση;

Κατά τη γνώμη μου, η βασικότερη παγίδα για τον σκηνοθέτη δραματοποιώντας ένα διήγημα είναι να επιχειρήσει να πει όλα όσα ήθελε μέσα από την παράστασή του. Θεωρώ πως αυτό είναι πρακτικά αδύνατον. Πόσο μάλλον σε κείμενα όπως «Η Μεταμόρφωση» που το υλικό είναι δαιδαλώδες, με χιλιάδες διαφυγές, αλληλοαναιρετικές διαδρομές και μια ιδιάζουσα εμπροσθοπίστια κίνηση του χρόνου.

Εμένα, ως σκηνοθέτη της παράστασης, με ενδιέφερε από την πρώτη στιγμή η υπαρξιακή διάσταση της μεταμόρφωσης και οι τραγικωμικές δυναμικές που αυτή προκαλεί. Τα πρόσωπα του διηγήματος ορίζουν μια εφιαλτική κλοουνάτα από εξαρθρωμένες μαριονέτες. Είναι την ίδια στιγμή θύτες και θύματα του ίδιου τους του εαυτού, αρνούνται την οποιαδήποτε δυνατότητα να σκεφθούν και να πράξουν διαφορετικά κι έτσι, ουσιαστικά επιλέγουν τον εγκλεισμό τους. Αυτό είναι το πρίσμα μέσα από το οποίο είδαμε το διήγημα. Σταθήκαμε κριτικά απέναντί του, ώστε δια της κατάδειξης των συμπεριφορών και τελικά, δια της αρνητικής οδού, να επιχειρήσουμε την ανάδειξη ενός άλλου τρόπου ζωής...

Το συγκεκριμένο διήγημα γράφτηκε πριν 100 χρόνια. Ο χρόνος που μεσολάβησε μέχρι σήμερα, και κυρίως τα μεγάλα γεγονότα και οι ανατροπές που σημειώθηκαν, πώς λειτούργησαν για το κείμενο; Στο λυκαυγές του 21ου αιώνα, η ανθρωπότητα δεν είναι πλέον καθόλου αθώα... Υπάρχει συγκεκριμένη ιστορική εμπειρία, συγκεκριμένη συλλογική μνήμη αλλά και μια τεράστια υπόκωφη σιωπή... Σαν ο χρόνος να έφυγε μέσα από τα χέρια μας, σαν ένα πέπλο λήθης να σκέπασε αναμνήσεις και βιώματα κι έχουμε την ψευδαίσθηση ότι όσα ζούμε συμβαίνουν για πρώτη φορά.

Εκατό χρόνια πριν, οικογένειες σαν αυτή των Σάμσα, μέσα από την ένοχη και διεφθαρμένη τους ευμάρεια κυφορούσαν το αυγό του φιδιού... Το αυγό έσκασε και γέννησε οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις, πολέμους, θαλάμους αερίων και εκατομμύρια νεκρούς.

Σήμερα τείνουμε στην ίδια, ίσως και πιο καταστροφική κατεύθυνση, αν η συλλογική δράση των ανθρώπων δεν εμποδίσει τέτοιου τύπου φαινόμενα, αντιπροτείνοντας με δύναμη και πυγμή μια νέα ιδέα για τον άνθρωπο και τον κόσμο.

Σε μία συνέντευξη που είχατε παραχωρήσει στην 'Εποχή' αναφέρετε ότι στη Μεταμόρφωση είδαμε τον θρυμματισμένο κόσμο της εποχής μας.... Ίσως περισσότερο από ποτέ τις τελευταίες δεκαετίες αυτή η αίσθηση είναι ιδιαίτερα έντονη στις μέρες μας. Πιστεύετε ότι πράγματι βρισκόμαστε σε ένα μεταίχμιο ή απλώς ζούμε μια ακόμα μεταμόρφωση του κόσμου όπως τον ξέραμε;

Είναι σίγουρο ότι ο κόσμος όπως τον ξέραμε αλλάζει πρόσωπα και προσωπεία. Μεταμορφώνεται, αποδομείται, χάνει τις σταθερές του κι αυτό δεν είναι μια ασφαλής και οικεία διαδικασία ρουτίνας. Ακροβατούμε σε τεντωμένο σκοινί, πάνω απ' το χάος που ο νους του ανθρώπου δεν μπορεί να προχωρέσει, όπως θα 'λεγε ο Καζαντζάκης (αυτός ο συνδυασμός προχωρήσει και χωρέσει, ανέκαθεν μού φαινόταν εκπληκτικός) και στο χέρι μας είναι να δώσουμε θετικό και δημιουργικό πρόσημο σε αυτόν τον μετεωρισμό.

Αυτό που λέμε «στρατευμένη τέχνη», έχει θέση στις μέρες μας; Ανάλογα τι εννοούμε με τον όρο «στρατευμένη». Αν μιλάμε για μια Τέχνη απολογητή της μιας ή της άλλης ιδεολογικής ρετσέτας, νομίζω είμαστε εκτός εποχής. Αν όμως, μιλάμε για μια Τέχνη αποφασισμένη να

αντικρίσει την ανθρώπινη ύπαρξη μέσα από τις ρωγμές και τις αγωνίες της, τους εφιάλτες και τους φόβους της, τα όνειρα και τις ελπίδες της, που παίρνει το μέρος των καταπιεσμένων κι επιχειρεί να κινητοποιήσει συναισθήματα και συνειδήσεις, αντιπροτείνοντας έναν δημιουργικά ελεύθερο τρόπο ζωής, τότε θεωρώ πως αυτή η Τέχνη, όχι μόνο έχει θέση στις μέρες μας, αλλά είναι και εξαιρετικά αναγκαία.

Υπήρξατε για χρόνια συνεργάτης του Θόδωρου Τερζόπουλου. Τι κρατάτε από όλα αυτά τα χρόνια της μαθητείας κοντά του;

Κατά τη γνώμη μου η μαθητεία είναι μια ιδιαίτερη διαδικασία έλξης και απώθησης, ταύτισης και ρήξης. Ο ίδιος ο Τερζόπουλος μιλάει για τον συγκρουσιακό μαθητή, που διαρκώς επιχειρεί να σπάει τα όρια. Η σχέση μου με το Θέατρο Άτις και τον Τερζόπουλο, που συνεχίζεται ακόμα και σήμερα, σαφώς προσδιόρισε την καλλιτεχνική μου ταυτότητα και σε μεγάλο βαθμό καθόρισε τις επιλογές μου.

Από εκεί και πέρα, όταν κανείς νιώθει μέρος μια παράδοσης, παλεύει να βρει το προσωπικό του στίγμα, την ελευθερία του, τη δική του γλώσσα έκφρασης, χωρίς να είναι απολογητικός, αλλά και χωρίς να απαρνιέται τις ρίζες του.